

nem adtunk“ s ha olykor-olykor „Luther a kelletténél keményebb volt“, úgy Erasmussal azzal védekezik, hogy „isten ennek az utolsó kornak, a mennyiben nagyon beteg volt, szigorú orvost adott“. Mint „feddhetetlen jellemben meg volt benne mind az, a mi igaz, a mi tisztességes, a mi igazságos, a mi tiszta, a mi szeretetreméltó, a mi jóhangzású“ . . . , ki gyakran „könyezve imádkozott az egész anyaszentegyházért. . . s oly éleselméjű vala, hogy a legbonyolultabb helyzetekben is mindjárt felismerte, mi lenne a helyes teendő“.

Végül összefoglalja a halála fölötti mérhetetlen veszteséget eképpen: „hogy most ez a kiváló tehetségű, magas műveltségű, tapasztalatokban gazdag, sok kitűnő és hősiességű erényekkel ékeskedő és isten által az anyaszentegyház újjászervezésére kiválasztott s végül minket mindnyájunkat atyailag szerető férfiú ezen mi társaságunkból elszóltatott, azt részünkről méltán fájlalhatjuk. Olyanok lettünk ugyanis, mint az árvák, kik derék hű atyjoktól fosztattak meg“.

Kortörténeti vonatkozásokat is beleszótt halotti beszédebe. „Mivel a nagy emberek halála rendszerint bizonyos veszedelmeket jelent a hátramaradottakra nézve, figyelmeztünk titeket s mindazokat, a kik tanításra hivatottak, hogy a földkerekségét fenyegető veszedelmeket eszetekbe vegyétek! Egyfelől a török garázdálkodik, másfelől más ellenség belháborúval fenyeget, másutt ismét nyugtalan elmék rakoncátlanokodnak, melyek, miután Luther bírálatától többé nem kell tartaniok, nagyobb merészséggel törnek az igaz tan felforgatására“. Beszédét azzal a komoly intéssel végzi, „hogy ezeket a bajokat isten tőlünk eltávoztassa, nagyobb gondunk legyen a jó erkölcsökre s a tanulásra s ne téveszszük szem elől soha azt az igazságot, hogy míg az evangéliom tanát megtartjuk, hallgatjuk, tanuljuk és szeretjük, addig isten hajléka és szentegyháza leszünk“.

Valóban ez emlékbeszéd hű rajza Luther élet- és jellemképének. Köszönet érte a jeles fordítónak. Pajzsunk és fegyverünk az nekünk a mai pápás történetírással szemben. Talán elnézésnek tulajdonítandó, hogy a czimlapon és az előszóban következetesen „Melanchton“ van írva „Melanchthon helyett.

Sz. M.

Görög Ernő: A hallei magyar-egylet története. 1863—1906. Halle 1906. 58 lap. Ára 1 kor. 20 fill.

Hálás feladat volt e derék hazafias egylet történetét megírni. Tanulságos történeteiből megtudjuk, hogy ritka magyar

nyomtatványokban és kéziratokban gazdag könyvtárának alapját már 1724-ben vetette meg Wittenbergben Kassai György, a nagy exuláns és ösztöndíjalapító. A magyar egylet kezdete az 1863-ban „Hungaria“ név alatt létesült theologiai kör, a melyben theol. értekezések felolvasása és megvitatása volt hazafias irányban és szellemben a fődolog. Megújították Petrovics Soma és Bászél Aurél buzgóságából 1867-ben s új alapszabályokkal erősítették, Lehr, Gaal, Hofbauer, Jeszenszky és Schneller kezdeményezésére 1869-ben. A „tudományos törekvések“ mellett „a magyar jó neve féltékeny megőrzése“ volt a feladat, sőt „Solatium“ neve alatt alapítványt is tettek a szegényebb sorsú magyar hallgatók fölsegélyezésre, a melynek ma 350 márka alaptőkéje van. Részletesen ismerteti a füzet a hallei magyar könyvtárnak és kézíratainak nem különben a magyar ösztöndíjaknak ügyét.

A magyar egylet „feléledésének“ kora 1882—1888. Az 1888—1894. évek az egylet „megerősödésének“ kora. „Ez a korszak egyletünk történetének legfontosabb és legnevezetesebb korszaka“, a melyben 25 éves jubileumát, sőt Petőfi halálának 40 éves évfordulóját is megülte. 1894-ben felavatták a 385 márkába került gyönyörű nemzeti zászlót, a melynek magyar czimere fölött az olvasható: A haza minden előtt! s alatta: 1894. Hallei magyar egylet. Ez alkalomra „Üdvözlét a hazából“ czim alatt ünnepi ódát írt Torkos László budapesti tanár, a halle-wittenbergi egyetem volt hallgatója. Napjainkig az egylet működése „majd hanyatlást, majd emelkedést“ mutat. A függelékben közli az „Album Hungarorum“ sajátkezü följegyzéseiből 1815—1863-ig, majd 1906-ig a hallei egyetem magyar hallgatóinak névsorát, a melyet mi is közzétettünk a Prot. Egyh. és Isk. Lap hasábjain. Tiszteletbeli tagjainak, az egylet volt elnökeinek sorában közéletünk és magyarhoni ev. egyházunk több ismert alakja szerepel. Így Bancsó Antal, Böhm Károly, dr. Csengey Gusztáv, Egan Lajos, Gombócz Miklós, Lehr Albert, Leffler Samu, Petrovics Soma, Poszvék Sándor, Sántha Károly, Schneller István, dr. Szlávik Mátyás, Torkos László, Trsztýénszky Ferencz, Zsilinszky Mihály.

Igen ügyes a füzet végén a hallei egyetemre készülők számára a „Tájékoztató“. Legújabb szövegű alapszabályaiban az egylet célja a következőkben van körülvonva: „Célja a halle-wittenbergi egyetemen tanuló magyarokban az összetartás érzetének s a nemzeti szellemnek ébren tartása, tagjainak munkálkodásra serkentése (és az önképzés előmozdítása); a külföldön tartózkodó magyar honfitársak erkölcsi és anyagi

támogatása; az egyetemi magyar alapítványok kezelésének ellenőrzése; a magyar név tiszteletének megóvására; nemesen szórakoztató multságok rendezése; általában minden eszmének felkarolása, a mi a nemzeti szellem erősítésére jótékonyan hat.“

Sz. M.

Péterfi Dénes: Unitárius keresztyénség. Egyházi beszédek. Budapest, 1907. Kókai Lajos bizománya. Kis nyolczad-rétben 174 lap. Ára fűzve . . . ?

Péterfi Dénes, kolozsvári lelkész, előkelő írója a magyar unitarizmusnak. Felfogásában emelkedettség, gondolkozásában nemesség, nyelvében szín és erő, beszédében ékesség és méltóság nyilatkozik meg, mely igehirdetői és írói tulajdonságok miatt Péterfit a nem-unitárius olvasó is élvezheti. Kézalatti beszédeit ezek a jó tulajdonságok jellemzik, a mi a rövid előszóból is látható.

A keresztyénség, mondja Péterfi, a Krisztus személyiségéhez kötött vallás, az emberiség vezérlő szelleme. Egy vallás sem felel meg inkább az emberi lélek gondolatvilágának és nemes vágyódásainak, mint a Krisztus vallása. A mi a keresztyén hit és életnézetet valaha az emberiség lelkéből kitolni akarta, csak arra szolgált, hogy még inkább meglátassék annak igazsága. Bárhogyan támadják ma is, avagy bármivel is akarnák helyettesíteni, az evangéliom prédikáltatni fog, a szószekeken fölhangzik a keresztyén ige, hogy világoljon és építsen, de az értelmi haladástól nem elkülönülve, hanem a megbővült ismeretekkel Istennek világáról és az életről még teljesebb látást, tisztább fölfogást nyerve, annál erősebb fénynyel világítson és annál bensőbbben építsen. Mert a keresztyénség nem oly vallás, mely a haladást kizárja s azzal szemben mint ellenfél álljon, hanem magának a józan emberi haladásnak a szelleme.

Néhány darab az így felfogott keresztyénségből az itt közlött beszédek, a melyeknek száma tíz, czimei a következők: Egy az Isten. Jézus Krisztus. Keresztyén eszményiség. Hivók és kételkedők. A szentlélektől való indittatás jelei. A jó cselekedetek. Keresztyén egyenlőség. Az unitárius keresztyénség megtartása. Történelmi pillanatok forrásai. Vallástétel a Krisztusról.

E czímek alatt nagy és érdekes tárgyakról elmélkedik és szónokol a szerző. Elmélkedik az unitarizmus ismeretes szellemében és a magyar ékesszólás eszközeinek öntudatos felhasználásával. Unitarizmusa azonban az a nemesebb fajta